

TALOUSTIETEEN TOHTORIOPINNOT

OTTO TOIVANEN, KAVA

1. Miksi opiskella tohtoriksi taloustieteessä?

- *Tohtorin tutkinto taloustieteessä antaa hyvät valmiudet tutkimustyöhön ja julkisen ja yksityisen sektorin asiantuntijatehtäviin, joista esimerkkejä ovat rahoitusalan (Suomen Pankki, pankit, sijoitusyhtiöt) asiantuntijatehtävät, politiikan suunnittelutehtävät (työllisyyspolitiikka, teollisuus- ja innovaatiopolitiikka, kilpailupolitiikka, kehitysyhteistyö, koulutuspolitiikka), konsulttitehtävät (yritysrahoitus, yrityskonsultointi, kilpailuoikeudellinen konsultointi). Nämä, varsinkin yksityisen puolen tehtävät, ovat viime aikoina lisääntyneet. Suurten ikäluokkien eläköityminen ja vaativuustason kohoaminen nostavat kysyntää omalta osaltaan.*

Ennen kuin voi perusteellisemmin vastata yllä olevaan kysymykseen, pitää käyttää hetki sen määrittelemiseen, mitä tohtorin tutkinto on. Tähän löytyy onneksi yksiselitteinen vastaus: Tohtorin tutkinto on tutkijan ammattitutkinto. Sen saavuttaneella henkilöllä on koulutukselliset valmiudet tehdä vaativaa tieteellistä tutkimusta omalla tieteenalallaan. On hyvin mahdollista, taloustieteissä ehkä erityisen toivottavaa, että moni tohtorin tutkinnon suorittanut työllistyy yksityiselle sektorille ja julkishallintoon. Tästä huolimatta tohtorikoulutuksen tavoite on antaa mahdollisimman hyvät valmiudet tutkimustyöhön. On varmasti niin, että nekin tohtorit jotka eivät päädy tekemään akateemista tutkimusta hakeutuvat työtehtäviin, joissa voivat hyödyntää tutkijakoulutuksen antamaa suhteellista etua.

Taloustieteessä väitelleiden työtehtävät ovat viimeisen noin kymmenen vuoden aikana entisestään monipuolistuneet ympäri maailmaa. Edelleen suuri osa työllistyy yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin, mutta sekä julkinen että yksityinen sektori työllistävät yhä suuremman määrän taloustieteen tohtoreita. Perinteisten rahoitusalan asiantuntija- ja johtotehtävien rinnalle ovat nousseet mitä moninaisimmat

asiantuntijatehtävät joiden kirjo ulottuu kehitysyhteistyötä tekevien vapaaehtoisjärjestöistä kilpailuoikeudelliseen konsultointiin. Yksi tohtoreiden kysyntää nostanut tekijä on se, että nykyiset tutkimusmenetelmät mahdollistavat toisaalta aikaisempaa monipuolisemmat kysymyksenasettelut ja toisaalta edellyttävät aikaisempaa parempaa tutkijankoulutusta. Niinpä monet tehtävät, joihin maisterin tutkinnon aikaisemmin katsottiin antavan riittävän osaamis pohjan, vaativat nykyään tohtoritason osaamista.

Suomessa tulevaisuuden kysyntä taloustieteen tohtoreille muodostuu todennäköisesti pääosin kolmea reittiä: 1) akateemiset ja tutkimuslaitosten tutkimustehtävät. Näitä lisää esimerkiksi lisääntyvä julkisen sektorin arviointitoiminta, jossa julkinen sektori teettää tutkimuksia, joilla arvioidaan toteutettujen politiikkatoimenpiteiden (kuten yritystuet, työllisyyskoulutus, koulutus, jne.) merkitystä ja tehokkuutta. 2) Julkisen sektorin asiantuntijatehtävät. Poliitiikan suunnittelu niin ministeriöissä, kuntasektorilla kuin Suomen Pankissakin edellyttää entistä useammin tohtoritason perusosaamista. 3) Yksityisen sektorin asiantuntijatehtävät. Maailmalla jo standardiksi muodostunut tohtoritason asiantuntemuksen käyttö esimerkiksi eri toimialojen (kuten sähkömarkkinat, telemarkkinat) sääntelyssä, tai kilpailuoikeudellisissa tapauksissa on vääjäämättä lisääntymässä myös Suomessa. Näiden lisäksi tulevat perinteisemmät rahoitusalan asiantuntijatehtävät.

2. Millaiset ovat taloustieteen tohtoriopinnot?

- *Vaativat mutta antoisat. Taloustieteen tohtoriopintoihin kuuluu noin kahden vuoden edestä luentokursseja, joiden oleellinen osa ovat harjoitukset. Ensimmäinen vuosi on erityisen rankka, mutta palkitsee huomattavasti kohonneen perusosaamisen kautta. Kurssien lisäksi osallistutaan tiiviisti seminaaritoimintaan, harjoitusten ja luentojen pitoon, ja tietenkin kirjoitetaan väitöskirja. Väitöskirja koostuu 3-4 erillistutkimuksesta tai monografiasta. Hyvin motivoituneen, lahjakkaan ja ahkeran opiskelijan opinnot kestävät viisi vuotta. Valmistumiseen menevä aika voit venyä tästä mm. väitöskirjan esitarkastuksen ja/tai työelämään siirtymisen takia.*

Taloustieteen tohtoriopinnot poikkeavat monien muiden tieteenalojen tohtoriopinnoista siinä, että kansainvälinen käytäntö on, että kaikille tuleville tohtoreille halutaan antaa varsin laaja perusosaaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki taloustieteen jatko-opiskelijat suorittavat laajat kurssit mikro- ja makroteoriassa sekä ekonometriassa. Kansainvälinen (amerikkalainen) käytäntö on, että näiden perusopintojen lisäksi suoritetaan kaksi ns. aihealuekokonaisuutta ("field"), kuten työn taloustiede ja julkistalous. Tällainen kokonaisuus koostuu 2-4 puolen lukukauden mittaisesta luentokurssista. Kaiken kaikkiaan tyypillisessä amerikkalaisessa taloustieteen tohtoriohjelmassa istutaan ensimmäiset kaksi vuotta luennoilla. Tämä saattaa kuulostaa ajanhukalta perustutkinnon jälkeen, mutta kokemus on osoittanut, että tämä on paitsi erittäin tarpeellista myös erittäin palkitsevaa. Kaikkialla maailmassa, myös Suomessa, on huomattava ero taloustieteen perusopintojen ja jatko-opintojen vaativuudessa. Taloustieteen tutkimusmenetelmät ovat sellaisia, että niiden hallitsemiseksi on syytä käydä huomattava määrä luentokursseja vankankin perustutkinnon päälle. Nämä kurssit kyllä sitten palkitsevat myöhemmin, kun opiskelija huomaa omaavansa hyvät valmiudet tarttua mitä moninaisimpiin tutkimuskysymyksiin.

Amerikkalaisessa ohjelmassa opiskelijat alkavat seurata oman alansa tutkimusseminaaria toisesta jatko-opintovuodesta eteenpäin ja varsinainen väitöskirjatyö alkaa kolmantena vuonna. Väitöskirjan saaminen esitarkastusvaiheeseen vie 2-3 vuotta. Näiden vuosien aikana opiskelija kouluttaa itseään seminaarien lisäksi pitämällä perus- tai jatko-opintokurssien harjoituksia ja käymällä seminaareissa. Erittäin yleistä on myös, että opiskelijat käyvät täydentämässä metodipohjaansa suorittamalla tilastotieteen ja/tai matematiikan kursseja. Nämä eivät kuitenkaan ole korvike taloustieteen kursseille, vaan niitä täydentävä elementti.

Ehkä raskainta taloustieteen tohtoriopinnoissa on niiden ensimmäinen vuosi, jonka aikana suoritetaan kaikki kolme pakollista peruskurssia (mikro, makro ja ekonometria). Nämä ovat vaativia, paljon harjoituksia sisältäviä kursseja. Lisäksi opiskelijat usein valittavat sitä, että sisällöllisesti kurssit eivät tuo uutta, vaan

keskittyvät tekniikoiden harjoittamiseen. Tämä kritiikki on sinällään oikeaan osunutta, mutta unohtaa sen, että näiden kurssien tarkoitus on nimenomaan opettaa tohtoriopiskelijoille taloustieteen menetelmiä. Palkinto kaikesta kovasta työstä tulee toisena ja kolmantena opiskeluvuonna, kun peruskursseilla opittuja taitoja päästään hyödyntämään omaa väitöskirjatutkimusta lähempänä olevia aihealuekursseja, sekä tietenkin varsinaisessa väitöskirjatyössä. Yleinen kokemus on, että ”valo tunnelin päässä” alkaa näkyä toisen vuoden aikana.

Oheisessa taulukossa on kuvattu taloustieteen jatko-opinnot tyypillisessä amerikkalaisessa tohtorihjelmassa, sekä Suomessa. Suomessa opinnot poikkeavat amerikkalaisista pääosin siksi, että aihealuekurssit on organisoitu eri tavalla, ja niiden tarjonta on vähäisempää kuin amerikkalaisissa tohtorihjelmissä. Taulukkoon on Suomen osalta kuvattu se, *miten opinnot olisi hyvä suorittaa*. Eri syistä opinnot usein poikkeavat tässä esitetystä.

Taloustieteen tohtoriopinnot		
	US	Suomi
1. vuosi	Mikro, makro ja ekonometria. Mahdollisesti muita kursseja (metodit, tal. tieteen historia).	Mikro, makro ja ekonometria. Mahdollisesti muita kursseja (metodit, tal. tieteen historia).
2. vuosi	4-6 aihealuekurssia, seminaarit	Aihealuekursseja, seminaarit, väitöskirjatyö
3. vuosi	Väitöskirjatyö, seminaarit, harjoitusten vetäminen	Aihealuekursseja, seminaarit, väitöskirjatyö, harjoitusten vetäminen
4. vuosi	Väitöskirjatyö, seminaarit, harjoitusten vetäminen	Aihealuekursseja, seminaarit, väitöskirjatyö, harjoitusten vetäminen
5. vuosi	Väitöskirjatyö, seminaarit, harjoitusten vetäminen	Väitöskirjatyö, seminaarit, harjoitusten vetäminen

Yllä olevassa taulukossa huomiota kiinnittää esimerkiksi se, että aihealuekurssien lukumäärä on korkeampi kuin mitä tyypillisesti tohtoritutkinnossa nimellisesti edellytetään. Aihealuekurssien lukumäärää ei olekaan haettu opinto-oppaista, vaan kansainvälisestä käytännöstä. Toisen ja ylemmän vuoden jatko-opiskelijat kokevat lisäksi usein, että keskeinen ongelma on päästä väitöskirjatyössä alkuun ja että tarjolla olevat aihealuekurssit eivät ”osu riittävän lähelle” omaa väitöskirja-aihetta. Siksi onkin syytä kysyä seuraavat kysymykset:

Miksi aihealuekursseja tarvitaan niin paljon? Miksi minun pitäisi suorittaa enemmän kursseja kuin mitä opinto-oppaan mukaan on tarpeellista?

- *Ensimmäisen vuoden kurssien tavoitteena on varmistaa opiskelijoille riittävät menetelmälliset perusvalmiudet. Toisen vuoden aihealuekurssien tavoitteena on toisaalta tutustuttaa opiskelijat perusteellisesti tietyn taloustieteen osa-alueen tutkimusmenetelmiin, toisaalta opettaa heille tutkimusalan traditio ja keskeiset tutkimusongelmat, sekä valottaa sitä, missä tutkimuksen eturintama menee. Niinpä aihealuekurssit ovat oleellinen osa väitöskirjatyön alkuunsaamista. Aihealuekurssit täydentävät opiskelijan omaa tutkimusalueen kirjallisuuteen tutustumista ja keskusteluja ohjaajan kanssa. On epäilemättä niin, että tutkimusongelmaan on vaikeampi päästä käsiksi niin tutkimustekniikoiden kuin itse substanssinkin osalta jos ei ole käynyt riittävää määrää aihealuekursseja.*

KAVAssa aihealuekurssit jaksottuvat pidemmälle ajalle kuin amerikkalaisessa ohjelmassa siitä syystä, että niiden tarjonta on vähäisempää senkin jälkeen, kun lukuvuodesta 2005-6 alkaen tarjontaa lisätään nykyisestä noin neljästä/lukuvuosi noin kahdeksaan/lukuvuosi. Ei ole mitään syytä, miksi KAVAn opiskelijat saavuttaisivat riittävät tutkimukselliset valmiudet vähemmällä määrällä kursseja kuin muiden tohtorikoulujen opiskelijat. Lisäksi on hyvä muistaa, että amerikkalainen aihealuekurssi tyypillisesti sisältää noin 45 tuntia luentoja sekä lisäksi harjoituksia. KAVAn aihealuekurssien kesto on 20 tuntia luentoja.

Miksi käydä aihealuekursseja jotka eivät ole samasta aiheesta kuin oma väitöskirja?

- *Taloustieteen aihealuekurssit on suunniteltu niin, että niissä tutkimusmenetelmät ja –aiheet ovat tasapainossa. Useimmiten on niin, että samoja tutkimusmenetelmiä käytetään useilla taloustieteen osa-alueilla. Siitä syystä on ensiarvoisen tärkeää suorittaa sellaisiakin aihealuekursseja joiden ”substanssi” ei ole sama kuin oma väitöskirja-aihe. Näin, ja vain näin, on mahdollista varmistaa riittävät menetelmälliset valmiudet omaan tutkimustyöhön. Lisäksi kokemus on osoittanut, että on erittäin hedelmällistä tutustua muihinkin tutkimusongelmiin kuin niihin, joita omassa väitöskirjassaan tutkii. Kyky hahmottaa keskeiset asiat ja asettaa oikeita tutkimuskysymyksiä on oleellinen osa tutkijan ammattitaitoa ja se kehittyy parhaiten altistamalla itsensä uusille näkökulmille ja kysymyksille.*

Aihe-aluekurssien lisäksi huomio kiinnittyy siihen, että suositus pitää sisällään huomattavan määrän seminaareihin osallistumista, sekä harjoitusten vetämistä.

Miksi kannattaa osallistua seminaareihin?

- *Seminaarit ovat keskeinen tapa oppia akateemista kommunikointia. Seminaareissa oppii ei pelkästään esiintyjänä, vaan myös kuulijana. Tutkijalle on ensiarvoisen tärkeää pystyä perustelevaan miksi oma tutkimusongelma on mielenkiintoinen, ja miksi oma vastaus kysymykseen on oikea ja tulokset mielenkiintoisia. Samalla tavalla tärkeää on pystyä arvioimaan muiden tutkijoiden työtä. Arviointitaitoa voi kehittää vain arvioimalla ja tähän seminaarit vertaisjoukossa tarjoavat oivat mahdollisuuden. Siksi on ensiarvoisen tärkeää, että kukin opiskelija valitsee jonkin KAVAn seminaariryhmistä ja osallistuu toisesta opintovuodesta eteenpäin kaikkiin ryhmän tapaamisiin oli omaa esitettävää tai ei. KAVAn seminaarit ovat lisäksi keskeinen tapa saada suomalaisilta oman alan asiantuntijoilta kommentteja omaan työhön.*

Miksi pitäisi opettaa tai vetää harjoituksia, rahoituksen puolesta minulla ei ole tarvetta siihen?

- *Vanha, ja tutkimuksin oikeaksi todistettu, viisaus on, että paras tapa oppia on opettaa. Tämän parempaa perustelua harjoitusten vetämiselle tai perustutkintokurssien opettamiselle ei voi antaa. Vaikka lyhyellä tähtämellä voi tuntua siltä, että tähän käytetty aika on pois väitöskirjatutkimuksen tekemisestä, on asia päinvastoin. Harjoitusten vetäminen ja opettaminen vahvistavat omia tutkijantaitoja ja johtavat nopeampaan ja tehokkaampaan tutkimustyöhön.*